

jana juráňová

cudzí
príbehy

ASPEKT

ASPEKT

knižná edícia

jana juráňová

cudzie
príbehy
tri v jednom

ASPEKT

Jana Juráňová Cudzie príbehy • Vyšlo v roku 2016 v Knižnej edícii ASPEKT
• www.aspekt.sk

u. fond
na podporu
umenia

Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.
• Dielo vzniklo v rámci štipendia Literárneho informačného centra.

Redakcia ASPEKT • Copyright © Jana Juráňová 2016 • Na obálke Lucia Tallová obraz zo série Black roses (foto archív Lucie Tallovej) • Design and layout © Layout JS. 2016 • Elektronické formáty Dagmar Wankowska, *LiamART* • Prvé vydanie • ISBN 978-80-8151-049-6 (pdf)

obsah

- 7 zuzana a zopár starcov
- 89 obeť
- 135 cudzí príbeh

„Mnohé rozprávky
som napísala z jedu.“
Timrava

zuzana a zopár starcov

Milá Zuzka,

som rád, že sa mi podarilo získať Vašu adresu. Chcel som Vám zavolať, je mi sympatické, že stále máte aj pevnú linku, ale obával som sa, že by Vás môj telefonát mohol zaskočiť. List je predsa len niečo iné a ja som človek zo starého sveta. Dúfam, že takto som poskytol možnosť – Vám, aby ste si rozmysleli odpoveď (dúfam, že nebude negatívna), a sebe, aby som v prípade negatívnej odpovede nezostal konšternovaný.

Listy nedostáva už roky. Pohľadnice k Vianociam a Veľkej noci tiež výrazne zredli. Ani ona už nikomu nepíše. Zo schránky vyťahuje len zložienky, aj to čoraz zriedkavejšie, veď takmer všetko platí cez internet. Reklamné materiály vyhadzuje do kontajnera, ak by sa tam niekto prehrabával a našiel obal s jej menom, čo by zistil? Nič. A smetiárom je to jedno. Schránku vyberá len občas. Dnes je sobota, ktovie, odkedy tam list ležal. Bola vyniesť smeti, aby ich nemusela vliecť s tým veľkým rukopisom, náhodou by sa pomýlila a kopa popísaných listov by skončila medzi odpadkami. Takým problémom sa treba vyhýbať.

Na obálke nie je odosielateľ, dátum na poštovej pečiatke je slabo viditeľný. List je napísaný na písacom stroji, perom je opravených zopár preklepov, medzi dvoma písmenkami vždy kvačka a v nej doplnené chýbajúce pís-

menko. Strany zloženého listu sú očíslované, na konci je na prvý pohľad nečitateľný podpis. Pisateľ je asi starší, podľa vpisovaných písmen to vyzerá, že má trochu neistú ruku, možno preto ten strojopis. Zrejme patrí do generácie, ktorá má problém s počítačmi, aj keď tých ľudí je naozaj čoraz menej a nielen preto, že vymierajú. Dotyčný s počítačom pracovať buď nechce, alebo nemusí. Zuzana si spomenie na otca, čoskoro by mal deväťdesiat. Na počítači začal pracovať po šesťdesiatke a celkom ho to pohltilo. Dôsledne sa držal príručiek, veril im na slovo, snažil sa ich pochopiť, aj keď to bolo oveľa náročnejšie ako nechať sa viesť intuíciou. Keby žil, dnes by namiesto takéhoto listu odoslaného poštou pravdepodobne napísal mail.

Istý emeritný profesor na umeleckej škole, oveľa mladší od jej nebohého otca, texty nahráva do staručkého diktafónu, sekretárka mu ich prepisuje, skladá z nich vety a súvetia a redaktorka vo vychytenom vydavateľstve z toho robí knihu. Nie, na toho teraz myslieť nebude, stačí, že sa s ním má akurát dnes stretnúť.

Položí list na stôl a nechá ho tak. Cíti voči nemu temný odpor. Všetci ľudia jej mailujú alebo telefonujú. Začne vybaľovať nákup. Pocíti v hlave tlak, ktorý sa rýchlo šíri zo spánkov do čela, nad ľavým okom sa roztvára puklina, v nej sa zahniezdi bolesť a len tak ľahko

sa nestratí. Čím je staršia, tým sa ľahšie objaví a ťažšie stratí. Z pukliny nad ľavým okom má paniku. Tuší, že keď list nechá na stole, tlak nepovolí, no keď si ho prečíta, bude to ešte horšie. Mohla by ho hodiť do koša. Nenávidí samu seba, lebo sa nechá takto ľahko vykoľajiť. Rastie v nej nervozita, nepozná spôsob, ako sa jej zbaviť. Nie. List si do električky nevezme, vôbec sa ním nebude zaoberať. Dýcha z neho starecká nástojčivosť, cíti to celkom zreteľne. Vanie z neho puch ako z nevetranej miestnosti, vznáša sa nad ním nejaká už vopred pridelená úloha.

Odkedy si samu seba pamätá, všetci jej pridelujú úlohy. V detstve ich ochotne plnila, aby sa prepracovala k láske tých, čo jej úlohy určovali. V mladosti sa s dychtivým očakávaním chcela dostať – k čomu vlastne? Čím je staršia, tým ju vyslovené i nevyslovené očakávania viac otravujú. Niekedy sa jej zdá, že neprichádza nič, len úlohy a očakávania. A keď ich splní, tak už odkiaľsi vyskakujú ďalšie. Hlava sa bráni tou puklinou, temným iskrením nad ľavým okom, z ktorého sa možno raz stane priepasť. Obmedzila kontakty na minimum, ale očakávania a úlohy nezmizli. Kde sa zjaví, tam pre ňu majú niečo, čo vôbec nechce robiť. Keď inak nie, tak listom. Vyžadujú od nej služby. Ak sa vzoprie, čudujú sa. Akoby bola na svete len nato, aby preberala cudzie záväzky. Ani

teraz jej určite nikto neponúka nič, po čom by roky túžila alebo čo by naozaj potrebovala.

Musí vyjsť von, na vzduch. Veď ak okamžite nevyštartuje, príde na stretnutie neskoro. Všetko si vyratuje presne na minúty, aby dala každému dňu náplň, v lepšom prípade obsah, o zmysle sa dá hovoriť len ťažko. Minúty, polhodiny, hodiny premenené na konkrétnu činnosť jej pomáhajú prežiť. Lepšie ako hltáť tabletky, ktoré po čase prestanú zaberáť. Cesta električkou trvá pol hodiny, k tomu cesta na zastávku, zo zastávky, nejaké to čakanie, najvyšší čas, aby vyrazila z domu. List nechá na stole, postaví naň vázu s tulipánmi, konečne ide jar. Možno.

Zbalí si potrebné veci: korektúry vytlačené na papieri, to je naozaj otravná vec, ale nemôže si pomôcť. S textom vždy pracuje v počítači a korektúry posiela mailom, ale v tomto prípade si autor želá vidieť zásahy ceruzkou na papieri. Zuzana nechápe, ako môže človek, ktorý nevie, ako sa pracuje s textom, vydávať knihy. No keď nad tým začne premýšľať, puklina v hlave sa jej ešte zväčší. Tak nie. Veď čo ju do toho, že oddaná sekretárka alebo naivná študentka poslušne prepisuje slovné výrony akéhosi režiséra? Celkom stačí, že ju požiadal o ich jazykovú redakciu. Jeduje sa, že to vzala, lenže čo mala robiť? Roboty málo, z toho veľa hlúpej, z niečoho žiť musí. Žije

z otravnej roboty, zväčšuje sa jej z toho v hlave puklina, stáva sa z nej tmavá priepasť plná bolesti. Ale všetko sa raz skončí, aj táto kniha bude raz v tlači, našťastie. Aby sa k tomu čo najskôr dopracovala, musí stihnúť dnešné stretnutie. Nech už má konečne z krku pamäti takmer osemdesiatročného režiséra, ktorý trpí bludnými predstavami o sebe a vnučuje ich celému svetu či skôr malej komunite od fachu. Našťastie v nich nepíše o svojich ľúbostných avantúrach, to by bolo neznesiteľné, ale závažné posolstvá, ktoré vysielala ľudstvu, sú vlastne ešte neznesiteľnejšie. Zuzana sa musí čo najskôr a s čo najmenšou hanbou tých jeho pamätí zbaviť. Rozhodla sa, že aj keď s ním nesúhlasí takmer v ničom, bude sa ovládať. Čím menej s ním bude nesúhlasiť, tým skôr sa kniha dostane do tlače a tým skôr uvidí svoj úbohý, ale predsa len honorár. Autora už potom nebude musieť vidieť nikdy. Je to jeho kniha, ona tam bude uvedená len ako jazyková redaktorka. Tiráž číta ozaj málokto. Keď mu navrhla zmeniť niektoré slová a frázy v tom jeho príšerne starosvetskom vyjadrovaní, zaťal sa. Za jeho odborné prešľapy Zuzana neručí, upozorňovala ho na ne. Pravdaže, on vie lepšie, čo prežil. Klame ako očitý svedok, ale čo ju do toho. Asi tri nezmysly naozaj opravil, tie, čo nechal, súvisia s jeho sebazveličovaním alebo s tým, že sem-tam zamlčí niečo, čo

by mohlo pošramotiť jeho povesť. Nuž dobre, povedala si, veď je to jeho text. Kniha pravdepodobne nerozvíri ani len stojaté vody malej komunity, za ktorej vodcu či doyena sa pasoval. V koncoročnej knižnej ankete prestížneho denníka sa určite nájdú zo dve jeho študentky a nejaký kaviarenský kumpán, čo mu z čírej devótnosti dajú hlas, takže skončí na treťom mieste, tesne za niekým, kto dostane päť hlasov a umiestni sa na druhom, možno aj na prvom mieste. Na prezentácii, ktorá bude určite honosná, ho bude zopár dobrákov presviedčať, aby napísal pokračovanie. Zuzana urobí všetko preto, aby tam nemusela ísť, takže sa to nedozvie. Radšej si ľahne do postele s detektívkou. Ale vidí to živo pred sebou: herečky a herci deklamujú pasáže z jeho diela, kolegovia ho zvelebujú, pripomínajú jeho dávnu, no stále nezašlú slávu, autor sa skromne usmieva a oni v duchu rozmýšľajú, že by tiež mohli o sebe niečo napísať.

Tak teda zbalí štyristo strán rukopisu, v ktorom sú jej opravy naznačené ceruzkou, a vyberie sa na električku, tá ju odvezie k mestskému divadlu. Miesto určil autor ako druhú možnosť, prvú zamietla. Lebo keď si predstavila, že má sedieť u neho v obývačke, obostreli ju mrákoty. Vyhovorila sa, že od nej zo sídliska je to do vilovej štvrte ďaleko. Zostal trochu znechutený, že sa bude musieť pohnúť z po-

hodlia domova, čo považovala za drobné víťazstvo.

V mestskom divadle, kde roky pôsobil, ešte občas hostuje ako dôchodca. Budova je stále plná jeho veleby. Hneď za vchodom visí na stene chodby jeho veľký portrét. Keď pri minulom stretnutí spolu prechádzali cez vrátnicu, recepčná zaklipkala očami a spýtavo sa pozrela na Zuzanu. „Spolupracovníčka, je tu so mnou,“ hlesol režisér s miernou nechutou a dodal: „Bozkávam, pani Marika,“ pričom sa naširoko usmial. Pani Marike sa po tvári rozlialo blaho. Výmena hormónov šťastia prebehla zadarmo a bezbolestne. Zuzane skrútilo žalúdok, ale rozhodla sa, že ich konverzáciu bude považovať za komickú, a teda sa v duchu povinne zasmiala, aby sa nejaké hormóniky ušli aj jej.

Električka prišla načas. Keď Zuzana kráčala po chodníku smerom k divadlu, zbadala, ako profesor a režisér v jednej osobe vystupuje z auta. Ulica bola preplnená, zaparkoval na vyhradenom mieste divadla, pozrel sa smerom, odkiaľ prichádzala Zuzana, ale nevidel ju alebo sa tak tváril a potom sa už venoval zamykaniu auta. Trochu rozladená kráčala k vrátnici. Aspoň že nemeškám, pomyslela si, majster nebude mať dôvod na hlúpe poznámky.

Keď sa s ním mala stretnúť prvý raz, videla z električky jeho auto, sedel za volantom

a čakal na červenú. Vyzeral nesmierne spokojne. Fajčil, ruka vyložená z okna. Keď prišla do miestnosti, ktorú im prepožičali, už sedel za stolom a klepkal prstami. Ironicky sa usmial, keď sa ospravedlnila. „Ach, vy ženy, stále meškáte,“ povedal. Je ti toto treba, spýtala sa v duchu. No asi je, keď si nemáš ako inak zarábať, odpovedala si a so zaťatými zubami, ktoré zabrzdili jej pokus o úsmev, si sadla za stôl. Už chýbalo len, aby poznamenal, že ženy nikdy nič nevedia nájsť v kabelke. Bežný repertoár starnúcich mizogýnov. Našťastie, kvôli korektúram sa naozaj nemusela prehrabávať v kabelke, vytiahla ich z obrovskej nákupnej tašky a dala si pozor, aby nimi netreskla o stôl.

Aj teraz ich rozložila a začala listovať, aby mu ukázala chyby, ktoré našla. Pritom si kontrolovala mimiku. Musela si dávať pozor, aby sa ospravedlňujúco neusmievala. To má asi z detstva, keď ju karhali v škole. Občas si uvedomí, že sa sem-tam ospravedlňujúco usmieva. V takej chvíli by najradšej škrtla samu seba. Nevie sa tej grimasy zbaviť. Už vopred jej je jasné, že ak našiel chyby, ktoré si buď nevšimla, alebo chybami ani nie sú, nevyhne sa jeho povýšeneckému ironickému úsmevu.

Napokon to išlo hladšie, než čakala. Chvíľu sa s ňou, ako on povedal, „sporil“ o niekoľko čiarok, darmo mu ukazovala pravidlá pravopisu. Podľa jeho logiky sú čiarky správne tak,

ako ich dal. Zuzana si v duchu predstavovala recenziu, kde by jej ako jazykovej redaktorky vytkli zopár čiarok, čo pôsobia v knihe, po každej stránke geniálnej, rušivo, ale je jasné, že taká recenzia nevyjde. Knihu bude málokto čítať. Zopár ľudí ju prelistuje v kníhkupectve a nechá tak, niekoľkým autor venuje výtláčok a dajú si ju na poličku, iní ju založia, možno aj vyhodia alebo strčia do antikvariátu, ak im to nepadne zaťažko a ak ju tam niekto bude chcieť. Zuzana si po chvíli zbytočného zápasu s autorom uvedomila, že čím viac sa s ním bude hádať, tým lepšie si on tie čiarky zapamätá. Tak mu prikývla, zatvárila sa, že ich opravuje, a keď si odbehol na malú potrebu, vrátila ich do pôvodného stavu. Sotva to vo vytláčenej knihe bude kontrolovať. Musí zať zuby a budiť zdanie korektnosti. Z pudu sebazáchovy si predstavila, čo bude robiť, keď vyjde von. Pred divadlom sa zhlboka nadýchne, vydýchne a pôjde na kávu s Milanom. Už sa teší, ako mu opíše samolúbeho tvorca a všetky problémy s čiarkami. Milan sa bude smiať. Zuzane sa pri tej predstave okamžite vylepšila nálada. Čo na tom, že ju doma čaká ten neodbytný nedočítaný list, aj o tom Milanovi porozpráva. Ale teraz si naň zakázala myslieť.

Napokon si po dvoch hodinách práce podala s režisérom ruku. Zrazu k nej bol galantný. Aj on sa zjavne potešil, že ju viac neuvidí.

Vzájomne si poďakovali za spoluprácu. Zuzane zostáva poslednýkrát opraviť rukopis v počítači a poslať ho autorovej bývalej študentke, ktorá sa postará o všetko ostatné. Z vydavateľstva jej zaplatia, keď bude kniha v tlači. Tak nech je to čím skôr. Pokúsila sa o úsmev a bola len rada, že tam nikde nebolo zrkadlo. Keby sa videla, možno by mala chuť dať si facku.

Rozlúčili sa, režisér odišiel do vedľajšej miestnosti. Ani nevedela, že v divadle sa v sobotu pracuje. Keď čakala na výťah, začula, ako mu ponúkajú kávu a domáce koláčiky. Z útržkov viet vyplynulo, že velikán sa má stretnúť s bývalým žiakom, tiež už slávnym režisérom. Prišiel výťah a napriek tomu, že sa viezla nadol, mala pocit, že vzlietne.

Keď vyšla z budovy, dobehla ju mladá dramaturgička a zadychčane sa jej spýtala, či by im nechcela robiť jazykovú korektúru bulletinov a iných programových materiálov, zmluvné podmienky by dohodli neskôr, ak teda pani Zuzana súhlasí. A vypýtala si jej telefónne číslo. Zuzana skrývala prekvapenie, snažila sa byť milá, predbežne súhlasila a v tej chvíli dúfala, že to čoskoro neoľutuje. A kedy najbližšie? Mladá žena sa na ňu dychtivo zadívala a rýchlo spustila, že to dosť horí, ozve sa čoskoro, práve finišujú s premiérou.

„Tak dobre, ozvite sa.“

Prečo sa rozhodla pre prácu, v ktorej kon-

troluje cudzie texty, loví chyby po ľuďoch, čo ju za to nenávidia? V duchu si predstavovala, ako sa správne píše Moliére a Shakespeare. Hádám to zvládne.

Mala pol hodiny do stretnutia s Milanom, a tak si povedala, že sa prejde popri rieke. Lenže skôr než vykročila správnym smerom, pípala jej vo vrecku esemeska. Milan. Nestíha, je mu to ľúto, nechce, aby naňho pridľho čakala. Koľko zbytočných slov v jednej esemeske. Mohla by mu odpísať, že má času dosť a rada počká, ale pridobre pozná ten pocit, keď to ani na druhý raz nevyjde, a potom podozrieva samu seba, že zas niečo nepochopila a že svojou ochotou len zbytočne obťažuje. Čím je staršia, tým viac sa vyhýba pocitom zlyhania a tým viac ju ovládajú. Naučila sa ich odtláčať do kútov, ale neudrží ich tam, rozliezajú sa. Vtrhávajú jej do plytkých snov. Keby sa Milan chcel stretnúť, spýtal by sa, či naňho počká. Čo ak ju naozaj len nechce zdržovať a nedôjde mu, ako dobre by jej padlo vyrozprávať sa? A možno sa mu nechce počúvať ju, pretože veľmi dobre vie, že Zuzana sa potrebuje len vykecať. Možno ho jej zážitky s režisérom i ďalšími „zákazníkmi“ nevýslovne nudia. Obleje ju hanba. Prečo jej to nenapadlo skôr? A prečo jej to zišlo na um práve teraz? Naozaj starne a prepádávajú ju negatívne bludné predstavy? Ale ako sa ich má zbaviť, keď je osamelá? Ktorej kamarátke

by sa mohla vyžalovať bez toho, aby jej spôsobila radosť? Aj sama vie, že je to stále o tom istom. „To ťa naozaj tak málo baví čítať tie texty?“ spýtala sa jej jedna minule. „Prečo to potom robíš? Zamestnaj sa v nejakých novinách ako korektorka alebo editorka, budeš mať pevný príjem a nemusíš sa stretávať s tými, čo to prekladajú alebo píšú.“ Lenže Zuzane sa nechce denne čítať desiatky strán o všetkom možnom, opravovať preklepy a čiarky a byť v strehu, či jej niečo nenaľia tesne pred uzávierkou. Chudobná a znechutená by bola rovnako, takto je aspoň menej vystresovaná a sem-tam má čas sa s niekým aj stretnúť, ak to pravdaže dotyčná osoba neodvolá ako teraz Milan. Uňho má aspoň istotu, že čokoľvek pred ním povie, nikomu ďalšiemu o tom ani nehlesne. Asi aj preto, že je lenivý roznášať klebety.

No dobre, nevyrozpráva sa zo stretnutia s režisérom. Niet o čom rozprávať. Odpovie teda najstručnejšie, ako sa dá: „OK“ a váha, či má doplniť „škoda“ alebo „možno nabudúce“. Napokon nedoplní nič, aby to nevyzeralo, že sa vnucuje. Pocíti smútok z odmietnutia, ktorý chce rýchlo zahnať, len nevie ako, aby ju nepohltil a nezatienil ako oblak hustej hmly. Už by sa ho dnes nezbavila. O stretnutí s neomylným režisérom teda nemá komu porozprávať. No tak o tom nepovie nikomu. Mame ur-

číte nie, lebo tá režiséra obdivuje a Zuzana nie je až taká sadistka, aby jej brala ilúzie o ikone jej mladosti. Určite by jej na to povedala, že si svoju prácu asi nerobí dobre, keď s ňou nebol spokojný.

Tak čo s načatým dňom? V obchode cez ulicu majú krásne porcelánové a keramické šálky, ale sú pridrahé a Zuzana má doma šálok dosť. Majú tam aj špeciálne čaje, no ani tie nie sú lacné. Ak vojde dovnútra a nič si nekúpi, bude sa cítiť ešte horšie. Vojde. Obchodík je útulný, plný vôní. Kúpi si sedem gramov Lady Grey. S čajom v taške Milanovo vyhováranie vníma odľahčenejšie. Žeby zašla do obchodu vedľa čajovne a pohľadala niečo pekné na seba? Za odmenu? Ak by podobné nákupy praktikovala zakaždým, keď jej je nanič z nejakej spolupráce, odmietnutého stretnutia či iných frustračných podnetov, mala by skriňu plnú handier a prázdnu peňaženku. Aj tak určite nemajú nič na ňu. Dievčatá, čo tam obsluhujú, sú, ako vo všetkých obchodoch s odevmi, o polovičku mladšie a štíhlejšie. Už to pozná. Ak by vošla, profesionálne by sa na ňu usmievali, ponúkali by jej tovar i radu čo na seba, ale čo by si pritom mysleli, nechce radšej vedieť. S mierne zdvihnutým obočím by sa dívali, ako si vyberá tovar, ktorý si nekúpi, to obočie majú namaľované všetky v rovnakých krivkách, ktovie podľa ktorej celebrity. Tak radšej zоста-

ne vonku. Čo by im odpovedala na otázku, či jej môžu nejako pomôcť? Vždy si pripadá ako zlodejka, ktorú kontrolujú, či si potajomky nepchá niečo do tašky. Ďakujem, len sa pozerám, čo máte... a čo si nemôžem dovoliť, lebo na to nemám a ani sa do toho nevojdem, ale ak strpíte, že vám to tu poprehadzujem, budem vám vďačná, prejde mi čas. Ak by si aj kúpila nejakú drahšiu handru, nemohla by si k nej obuť topánky, ktoré bežne nosí. Nie, ani tam nevkočí. Možno už nikdy, lebo ju deprimuje aj to, ako už pri vchode mladí vyšportovaní, svalnatí muži so zvláštne zastrihnutými ofinami s výrazom odborníkov prehadzujú a ukladajú svetríky, kontrolujú vešiaky, hoci zjavne dávajú pozor, či nejaká frustrovaná chudera nevybehne z obchodu s nezaplatenou blúzou.

Raz sa jej vo veľkom nákupnom centre stalo, že len čo vošla, hneď si to rozmyslela a rázne vyšla von. Rozbehol sa za ňou mladý svaľovec a pred obchodom ju prinútil, aby otvorila tašku, keď nič nenašiel, trval na tom, aby sa vrátila a prešla detektorom v predajni. Nedokázala sa brániť, nevládala naňho nakričať, hanbila sa, vyhrkli jej slzy. Muž sa jej potom ospravedlňoval a ponúkol jej zľavu na tričko so striebornými flitrami. Len mlčky pokrútila hlavou a s hmlou pred očami vyšla von. Ledva v tom bludisku našla veľké otáčacie dvere,